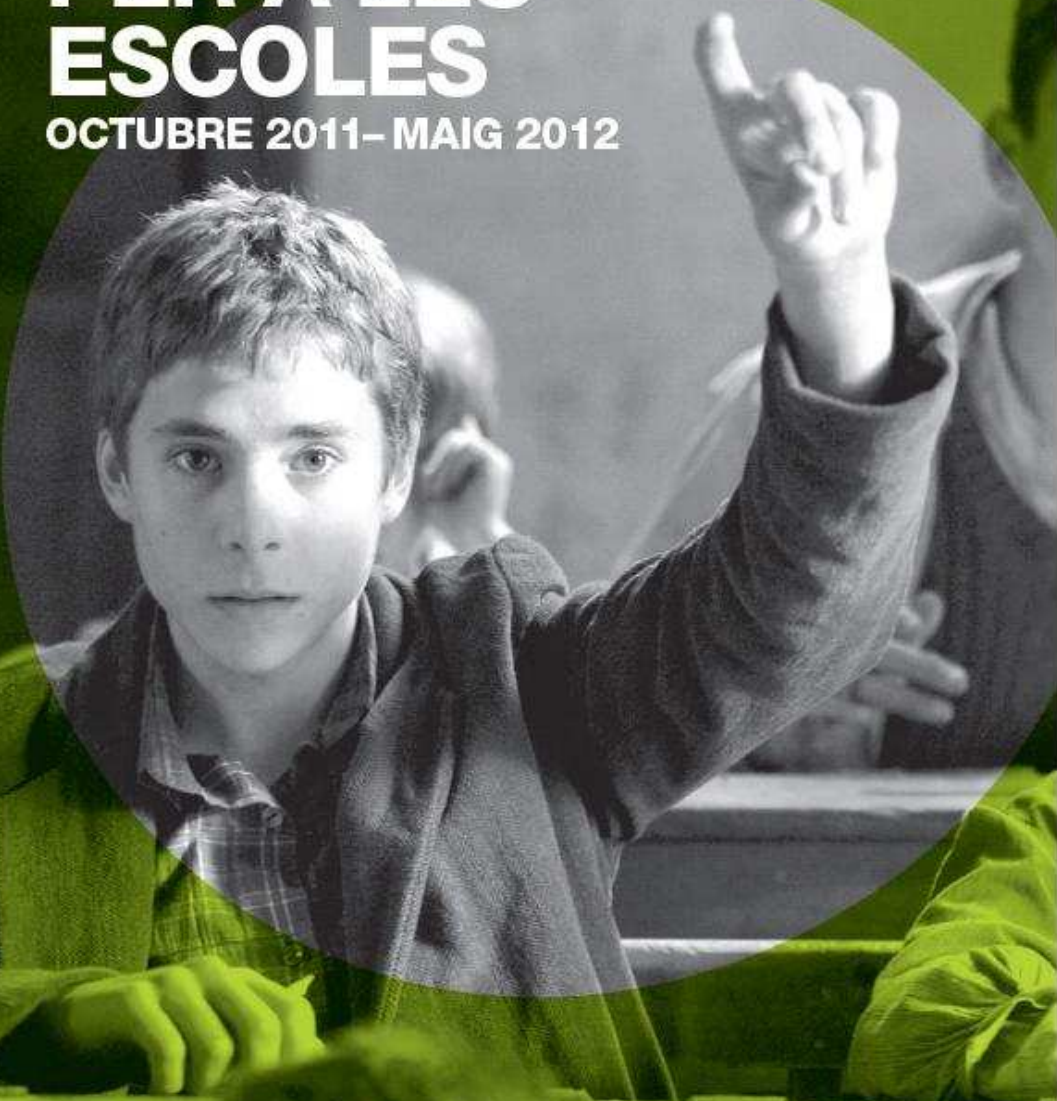

FILMOTECA PER A LES ESCOLES

OCTUBRE 2011- MAIG 2012

FilmoTeca
de Catalunya

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
**Institut Català de les
Indústries Culturals**

FILMOTECA A LES ESCOLES
GUIA DIDÀCTICA del programa "El Secret de Kells"
CICLE SUPERIOR DE PRIMÀRIA

Índex de continguts:

- 0. Presentació i objectius pedagògics
- 1. Primer bloc: el cinema i l'animació
 - 1.1. Definició de cinema
 - 1.2. Els gèneres cinematogràfics
 - 1.3. El cinema d'animació
- 2. Segon bloc: la pel·lícula *El Secret de Kells*
 - 2.1. Fitxa tècnica i sinopsi
 - 2.2. Context històric
- 3. Tercer bloc: propostes d'activitats

FILMOTECA A LES ESCOLES
GUIA DIDÀCTICA del programa "El secret de Kells"
CICLE SUPERIOR DE PRIMÀRIA

0. Presentació i objectius pedagògics

Aquesta guia didàctica acompanya la sessió de cinema per a Cicle superior de primària *El secret de Kells*, la qual forma part del programa Filmoteca per a les escoles (2011 – 2012).

La guia conté els següents apartats:

- **Un primer bloc introductori sobre el cinema i l'animació**, en el qual es proposa una definició de cinema i dels gèneres cinematogràfics així com una presentació del que és el cinema d'animació i les seves diferents tipologies.
- **Un segon bloc informatiu sobre la pel·lícula *El secret de Kells***, que aprofundeix en els continguts temàtics del film així com en aspectes singulars del llenguatge cinematogràfic que utilitza.
- **Un darrer bloc d'activitats per fer a l'aula**, que inclou exercicis, dinàmiques i punts de reflexió relacionats amb el mitjà cinematogràfic i la pel·lícula que es presenta, i que es poden realitzar amb l'alumnat abans i/o després de la projecció.

Els **objectius pedagògics** de la sessió *El secret de Kells* i d'aquesta guia pedagògica que l'acompanya tenen la vocació de servir per:

- Descobrir el cinema com a eina per a construir històries i per explicar i difondre idees i emocions.
- Aguditzar la capacitat d'observació dels alumnes
- Potenciar l'educació i la cultura cinematogràfica de l'alumnat per a que sigui capaç de comprendre i analitzar críticament els missatges audiovisuals
- Fomentar l'aprenentatge del llenguatge cinematogràfic –i, més específicament, del cinema d'animació–, la identificació dels seus codis i la comprensió del seu valor expressiu.

1. PRIMER BLOC: EL CINEMA I L'ANIMACIÓ

1.1. Definició de cinema

Al llarg de la història, l'ésser humà ha sentit la inquietud de deixar testimoni de la seva existència, de conservar imatges, persones i moments. En altres èpoques es va utilitzar per fer-ho la pintura i l'escultura, però el desenvolupament de nous invents gràcies a la ciència va aportar noves possibilitats de representar les persones i el seu entorn. Un d'aquests nous invents és el cinema, també anomenat setè art.

La paraula cinema és una abreviatura del terme cinematografia, format a partir de dues paraules gregues: *kiné*, que significa moviment, i *grafos*, que vol dir grafia. La paraula cinematografia i, per extensió, el terme cinema, remet al concepte de grafia (o, en aquest cas, imatge) en moviment. El sentit etimològic del terme ens és útil per entendre la definició del cinema com a tècnica, que no és altre que la projecció successiva i de forma ràpida de fotogrames, de manera que aquests són percebuts com a imatge en moviment. Els fotogrames són fotografies realitzades amb una càmera cinematogràfica o d'enregistrament audiovisual i, per tant imatges estàtiques. Si aquestes, en ser projectades de manera ràpida i successiva, generen en el receptor la il·lusió de moviment, és gràcies al processament que el cervell fa dels senyals elèctrics que li arriben de la retina a través del nervi òptic.

El cinema és també un art i un bé cultural, un producte de consum, un mitjà de comunicació i una eina documental.

- ❖ El cinema, igual que altres **formes artístiques** com ara la dansa, la música o la literatura, vehicula la necessitat de l'ésser humà d'expressar-se d'una manera creativa, d'utilitzar elements de caràcter simbòlic per incidir en el pensament i en les emocions, conformant així el que anomenem cultura.
- ❖ El cinema com a **forma d'entreteniment i espectacle** és un producte de consum vinculat a una indústria.
- ❖ El cinema com a **mitjà de comunicació** genera missatges en format audiovisual i és font de coneixement.
- ❖ El cinema, com a **eina documental**, permet deixar testimoni de l'existència humana i del món.

1.2. Els gèneres cinematogràfics

Els gèneres cinematogràfics són cada una de les diferents categories o classes en què podem classificar les pel·lícules. Els diferents gèneres cinematogràfics es defineixen a partir de trets comuns relacionats amb la forma i el contingut de les pel·lícules, com ara l'ambientació, el lloc on s'ubica l'acció, el tema explicat, la tipologia de personatges, la classe d'emocions que generen en l'espectador, el tipus de relació que s'estableix amb la realitat, etc. Els gèneres també serveixen per classificar altres obres artístiques, ja siguin literàries, teatrals, musicals, etc.

Hi ha molts gèneres cinematogràfics i sovint no és fàcil determinar a quin gènere específicament pertany una pel·lícula, ja que aquesta pot tenir característiques atribuïbles a gèneres diferents. Alguns dels gèneres cinematogràfics més coneguts són la **comèdia** i la **tragèdia**, originaris de la cultura clàssica, però també d'altres com ara el **cinema de terror**, el d'**aventures**, el **fantàstic**, l'**històric**, el de ciència-ficció o el d'**animació** per citar-ne alguns dels més comuns.

El secret de Kells és una **pel·lícula d'animació** que presenta elements propis del gènere **fantàstic** i d'**aventures** amb d'altres de gènere **històric**.

1.3. El cinema d'animació

Prèviament hem definit el cinema com la projecció successiva i de forma ràpida de fotogrames, de manera que aquests són percebuts com a imatge en moviment. El cinema es realitza generalment a partir de la filmació de la realitat, de persones, coses i llocs que existeixen. El cinema d'animació, no obstant, no es fa a partir de l'enregistrament de la realitat, sinó d'imatges de personatges, coses, llocs i accions imaginats, i creats mitjançant processos i tècniques diversos, com ara el dibuix, el modelatge, la pintura o el disseny per ordinador entre d'altres.

Existeixen diferents formes d'animació, en funció d'aspectes com el tipus de tècnica que s'hi utilitza, la creativitat dels qui la desenvolupen i la tipologia d'elements o personatges que hi apareixen.

En termes generals podem parlar de **dos grans tipus de cinema d'animació**: el **tradicional**, en el qual cada un dels fotogrames es desenvolupa manualment o de manera mecànica, i el desenvolupat **per ordinador**, en el qual s'usen gràfics vectorials i models tridimensionals que permeten automatitzar l'animació, o si més no gran part d'aquesta.

En funció dels paràmetres indicats anteriorment, podem distingir molts altres tipus d'animació, els quals s'inclourien o bé en la categoria d'animació tradicional o bé en la d'animació per ordinador.

En els **dibuixos animats** cada fotograma és dibuixat i posteriorment filmat. L'aparició del paper d'acetat i de l'animació per cel·les permeten agilitzar aquest procés, ja que possibiliten copiar alguns dels dibuixos o part d'aquests, i no haver de fer-los cada cop des de l'inici. A ***El secret de Kells*** es combinen tècniques d'animació tradicional amb animació generada per ordinador.

Una altra tècnica molt popular és la tècnica del **stop motion**, que es basa en la filmació d'elements reals (ninots, objectes, personatges modelats amb plastilina, etc.) però reproduceix moviments i accions imaginats, que són simulats mitjançant la utilització de la pausa en la filmació, fet que permet enregistrar només una part de les accions, donant lloc a una seqüència de moviments que no es correspon amb l'efectuada.

L'**animació en 3D**, realitzada també per ordinador, simula les tres dimensions. Mitjançant un procés anomenat renderització, l'ordinador interpreta una escena tridimensional i la plasma en una imatge en dues dimensions.

2. SEGON BLOC: LA PEL·LÍCULA *EL SECRET DE KELLS*

2.1. Fitxa tècnica i sinopsi

Títol: *El secret de Kells* (títol original: *The secret of Kells*)

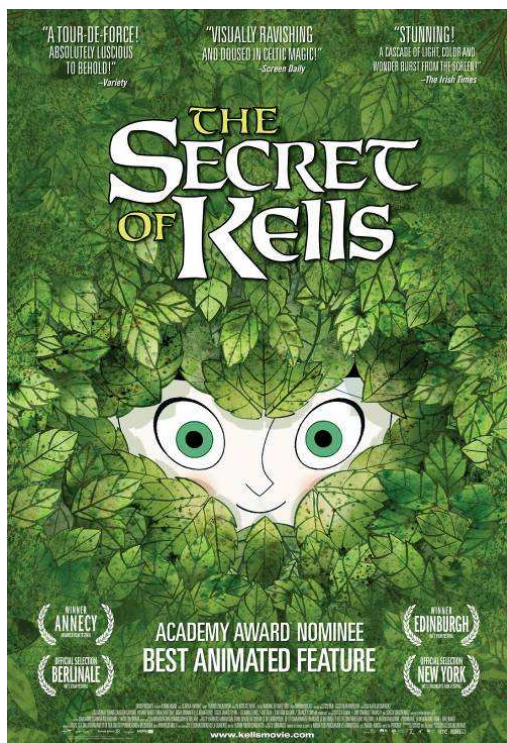
Direcció: Tomm Moore i Nora Twomey

Guió: Tomm Moore i Fabrice Ziolkowski

Durada: 75'

Any: 2009

País: Bèlgica, França i Irlanda

Personatges principals: el jove monjo Brendan (personatge protagonista), la fada Aisling, el pare Aidan, el Pare Abat Cellach, el gat Pangur Bán.

Sinopsi

El petit Brendan viu a l'Abadia del poblat medieval irlandès de Kells, del qual no n'ha sortit mai. L'arribada a l'Abadia del pare Aidan de Iona, reconegut il·lustrador, fa que Brendan superi els seus temors i es decideixi a sortir dels límits del seu poblat per endinsar-se al bosc, on coneix la fada Aisling i viu aventures trepidants. Esperonat per Aidan, Brendan s'inicia en la il·lustració de manuscrits i descobreix el seu propi talent per a dur a terme aquest ofici; però topa, no obstant, amb l'oposició del seu oncle, el Pare Abat, qui considera més prioritària la construcció d'una muralla defensiva que pugui protegir Kells d'una atac dels vikings o "homes del Nord". Quan els vikings arriben a Kells i assetgen el poblat, Brendan i el pare Aidan aconsegueixen fugir al bosc i viure-hi amagats uns quants anys, durant els quals Brendan acaba el que esdevindrà el llegendari Llibre de Kells. Amb el llibre acabat, Brendan torna a Kells per retrobar-se amb el seu oncle i transmetre a la

població el missatge d'aquest important llibre il·lustrat. El film reivindica el valor de la cultura com a arma de la humanitat per fer front a la barbàrie.

Característiques tècniques

La pel·lícula està realitzada amb un estil d'animació que destaca pel seu marcat component artístic, amb traços agosarats, enquadraments insòlits i un ritme narratiu trepidant. Els personatges estan dissenyats en un estil minimalista, traçats amb línies clares i formes volumètriques que recorden les figures geomètriques. El dibuix de línia clara i diàfana dels personatges contrasta amb l'estil ric i complex dels escenaris de la pel·lícula, en els quals es barregen la tradició clàssica dels dibuixos animats i una aproximació més contemporània, que recorda l'estil dels còmics, les novel·les gràfiques i els jocs d'ordinador.

2.2. Context històric

El Secret de Kells és una pel·lícula de ficció, però ambientada en un context i en un període històric real, el de l'Irlanda del segle IX D.C.

L'Irlanda actual i l'Irlanda del segle IX D.C.

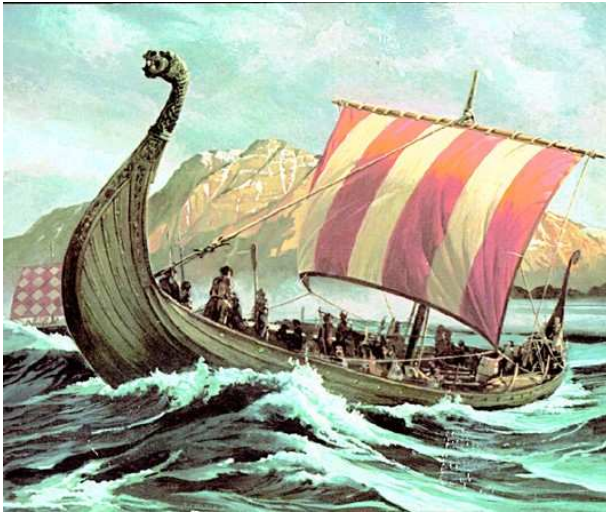
Irlanda és una illa europea conformada d'una banda per la República d'Irlanda, un país sobirà de la Unió Europea que té Dublin com a capital, i Irlanda del Nord, la qual forma part del Regne Unit. A la República d'Irlanda hi viuen aproximadament uns 4 milions i mig d'habitants.

Degut al seu emplaçament estratègic al nord-oest d'Europa, Irlanda era al s. IX D.C. –període en què està ambientada la pel·lícula *El secret de Kells*– un punt d'enllaç en els viatges marítims entre la regió escandinava i la mediterrània, i un espai de trobada entre diferents cultures: la **cèltica**, la **vikinga** i la **cristiana**.

Els celtes, els vikings i els cristians a Irlanda

Els **vikings** procedien d'Escandinàvia, i eren guerrers implacables que robaven i saquejaven els territoris per els quals passaven. Al film, el poblat de Kells viu sota l'amenaça d'un assetjament viking, una situació que remet a les nombroses incursions vikingues que es produïren a Irlanda durant els segles IX i X. A la pel·lícula es parla de l'atac dels Homes del Nord (com s'anomenava també els vikings) a Iona, i es mostra la incursió d'aquests al monestir on viu Brendan, el protagonista del film. Els monestirs eren efectivament uns dels objectius dels atacs vikings, ja que en ells hi havien aliments, diners i béns de gran valor que els feien molt atractius a ulls dels saquejadors.

Els **celtes** eren la civiltzació més antiga present a Irlanda en el segle IX, l'origen de la qual es remunta a l'Edat de Ferro. Estaven organitzats en clans familiars liderats per un cap, que tenia com a missió protegir els agricultors i els artesans. En la cultura celta també hi havia els druides, que eren líders religiosos.

Sota la influència del missioner cristià Sant Patrick, Irlanda va adoptar la religió **cristiana** cap al segle V D.C. Fou aleshores que es construïren les primeres esglésies. Uns centenars d'anys després ja hi havia al país molts monestirs, com per exemple el de Kells.

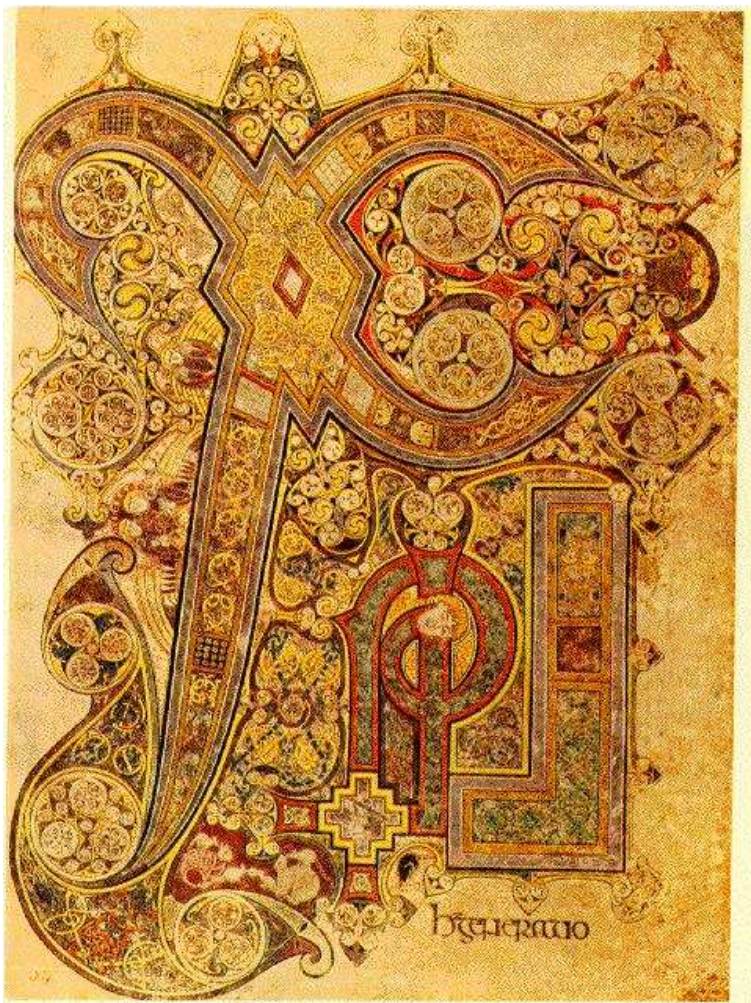
Els monestirs i els manuscrits il·lustrats

A la pel·lícula *El secret de Kells*, el protagonista, Brendan, viu amb el seu oncle i altres monjos en un **monestir**. Un monestir cristià o abadia és un edifici regit per un abat on un grup de religiosos viuen en comú. Majoritàriament els monestirs estan ubicats a zones isolades, lluny de les poblacions, al contrari dels convents, un altre tipus d'edifici religiós en el qual els religiosos viuen integrats a la vida de la comunitat.

Durant l'edat mitjana, període en què es situa la pel·lícula *El secret de Kells*, els monestirs també funcionaven com a granges, hostals, hospitals i centres

d'aprenentatge i coneixement. Juntament amb les catedrals, els monestirs eren els grans centres de cultura, amb escoles i biblioteques destacades. Fou també durant l'Edat Mitjana quan alguns monestirs varen especialitzar-se en la còpia de manuscrits, és a dir, de textos escrits a mà, els quals sovint estaven il·lustrats amb miniatures. A la pel·lícula, Brendan esdevé un il·lustrador de manuscrits. Als monjos que practicaven aquest ofici, decorant les lletres dels llibres i fent-ne les il·lustracions, se'ls anomenava "**il·luminadors**", un terme provinent de la paraula llatina *illuminare*, que vol dir il·luminar o fer llum.

El llibre que il·lustra el jove Brendan està inspirat en un manuscrit real, el **Llibre de Kells**, que uns monjos irlandesos van escriure fa més de 1.200 anys. És un tresor molt preuat per la bellesa i la qualitat de les seves il·lustracions, així com també perquè aporta molta informació sobre la vida durant la Baixa Edat mitjana a Irlanda. Actualment el llibre es conserva a la biblioteca Old Library Building del Trinity College de Dublin.

3. TERCER BLOC: PROPOSTA D'ACTIVITATS

Aquest bloc inclou propostes d'activitats per a fer a classe, així com punts de reflexió i d'anàlisi relacionats amb la pel·lícula. Alguns es poden treballar prèviament a la projecció del film, d'altres requereixen del seu visionat previ.

Activitat # 0: Conversa introductòria, punt de partida.

Abans de dur a terme cap activitat relacionada amb aspectes concrets del cinema i el fet audiovisual, pot ser interessant plantejar una conversa participativa en què els alumnes puguin parlar de les seves experiències amb relació a aquest tema, i exposar quins són els seus coneixements previs respecte aquest. Podeu plantejar certes preguntes que ajudin a activar una reflexió sobre el fet cinematogràfic en les seves diferents vessants.

- *Quin és l'últim cop que heu anat al cinema? Quina pel·lícula vàreu veure?*
- *Descriviu-la. Era en color o en blanc i negre? Tenia diàlegs i música? Era en 3D? Quin era el personatge protagonista? Quina història explicava la pel·lícula? Quines emocions us va generar? Quina durada aproximada tenia? La història estava situada en els temps actuals o recreava una altre època?*
- *Quines emocions i sensacions us provoca anar al cinema? Amb qui hi aneu?*
- *A part de les sales de cinema, a quins altres llocs podeu veure pel·lícules? Quines diferències hi ha entre veure una pel·lícula al cinema, veure-la a un canal de televisió o veure-la un DVD a la pantalla de la tele o de l'ordinador?*
- *Com creieu que es fan les pel·lícules? Coneixeu algú que es dediqui al món del cinema o de la televisió? Quina feina fan? Coneixeu algun actor o actriu?*
- *I les pel·lícules d'animació sabeu com es fan?*

Podeu anotar a la pissarra paraules i conceptes clau esmentats en la conversa, per després comentar-los amb més profunditat.

Activitat # 1 – Recursos cinematogràfics de representació del temps

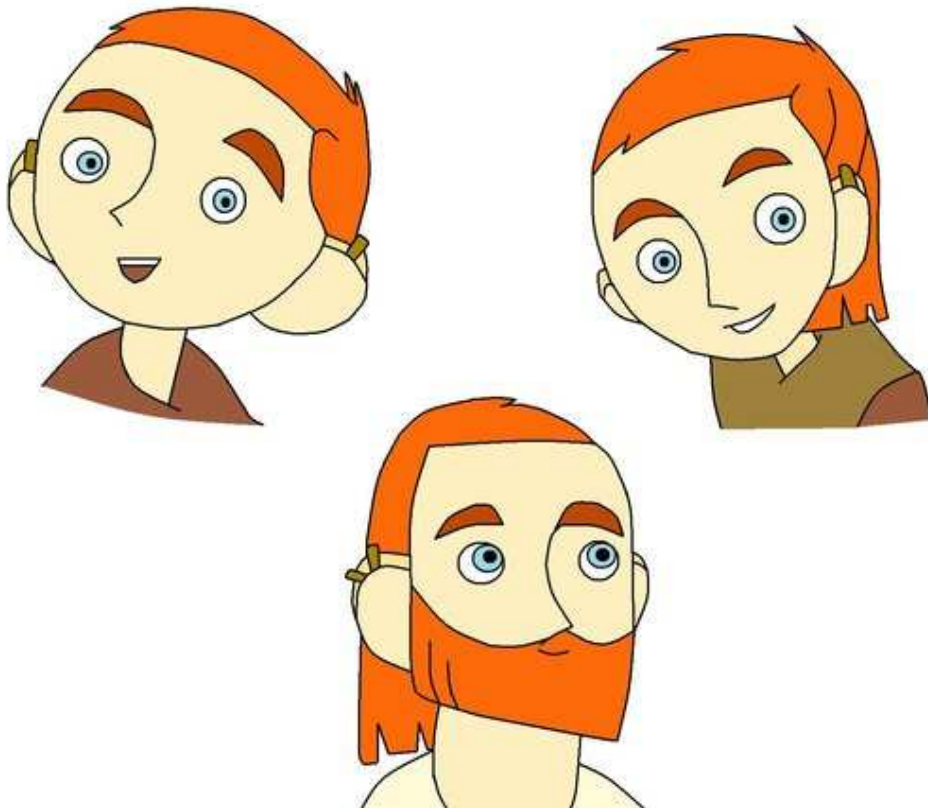
A *El secret de Kells* s'utilitzen recursos cinematogràfics diferents per a representar el pas del temps, i per mostrar així accions que han succeït en un moment diferent del de la narració (per exemple, fets passats que els personatges recorden) o bé coses que els personatges imaginin però que no han passat en la realitat.

Exemples per al professorat:

- Brendan està al seu llit i en una pissarra petita dibuixa allò que imagina què li pot succeir si s'endinsa al bosc; a través dels seus dibuixos visualitzem unes accions que només han tingut lloc en la seva **imaginació**.
- quan el germà Aidan recorda el saqueig de Iona veiem imatges d'aquest episodi, anterior al moment de la narració. Això permet parlar del **flash back** com a recurs per a representar escenes del passat des d'un temps narratiu present.

- per indicar-nos que Brendan i Aidan passen molts anys al bosc se'ns mostren diferents escenes que evidencien l'evolució en l'aspecte físic dels dos personatges, que es fan grans. En una escena Brendan és encara un nen, en una altra el monjo ha esdevingut un adolescent, i després és ja un home adult. Aidan al principi apareix com un home adult i després apareix com un personatge vell. Aquest exemple permet parlar de **l'el·lipsi temporal**.

Analitzeu a classe aquests episodis o d'altres de similars i promoueu una reflexió sobre les estratègies expressives i els recursos que s'utilitzen a la pel·lícula per reflectir aquests altres temps narratius.

Activitat # 2 – Recontextualització geogràfica

El secret de Kells està ambientada en una abadia d'un poblat irlandès del segle IX. Plantegeu a classe com es podria adaptar la pel·lícula en la Catalunya de la mateixa època. Feu recerca sobre quins eren aleshores els monestirs importants (Abadia de Santa Maria a Gerri de la Sal, Monestir de Santa Maria de Serrateix, Sant Quirze de Pedret, etc.) i sobre els manuscrits medievals de la cultura catalana (Bíblia de Ripoll procedent del Monestir de Ripoll, i Bíblia de Sant Pere de Rodes procedent de l'antic Monestir de Sant Pere de Rodes, Manuscrit del Beatus de la Seu d'Urgell, etc.) per seleccionar-ne un que pogués ser comparable al Llibre de Kells. Definiu quins noms podrien tenir el protagonista de la pel·lícula i la resta de personatges.

Activitat # 3 – Dibuixos tradicionals vs. dibuixos contemporanis

Els dibuixos animats d'*El secret de Kells* es caracteritzen per barrejar un estil de caire tradicional amb un altre de més contemporani, que es fa evident sobretot en la caracterització dels personatges.

Identifiqueu a la pel·lícula elements estilístics tradicionals i d'altres més contemporanis. Establiu relacions entre els escenaris i els personatges de la pel·lícula amb els d'altres films, contes i còmics, analitzant-ne les diferències i possibles similituds.

Podeu prendre aquestes imatges com a exemples d'estils a comentar a classe:

Activitat # 4: Taller creatiu d'escriptura ornamentada

Els manuscrits medievals contenien il·lustracions molt elaborades i riques, i també textos cal·ligrafiats a mà. A cada capítol, la lletra inicial de la primera paraula del text tenia una importància destacada: era d'un tamany molt més gran que la resta de lletres i presentava belles ornamentacions que la convertien gairebé en un dibuix. Aquestes ornamentacions es basaven en motius diversos, com ara les fulles dels arbres, les flors, les fruites, les aus i les joies, entre molts d'altres, i/o presentaven també sanefes i filigranes no figuratives. Estaven pintades amb bells colors com ara el grana, el verd, el daurat, etc.

Expliqueu a classe les característiques d'aquestes lletres inicials dels manuscrits, mostreu-ne exemples, i proposeu als nens i nenes que escriguin el seu nom en l'estil de les lletres dels manuscrits medievals, amb una inicial gran decorada. També podeu establir relacions entre aquestes lletres inicials i altres manifestacions gràfiques actuals, com ara els logotips, els grafitis, les icones amb les quals moltes persones acompanyen els seus noms quan l'escriuen digitalment, etc.

Activitat # 4 – Identificació de gèneres cinematogràfics

La pel·lícula té elements propis del cinema de gènere fantàstic i d'altres del cinema de gènere històric. Amb la participació dels alumnes, feu a la pissarra un llistat dels elements i escenes de caire més fantàstic i màgic (per exemple, les protagonitzades per Aisling) i un altre llistat amb elements propis del cinema de gènere històric (com ara les invasions dels Homes del Nord, la vida als monestirs, etcètera).

Punt de reflexió # 1 – La guerra i la barbàrie

El secret de Kells defensa la importància i el valor de la cultura i del coneixement per fer front a la barbàrie i la violència. La pel·lícula no s'està de mostrar el dolor i el patiment que les guerres provoquen en les persones. El film pot ser un punt de partida per reflexionar sobre la guerra al món i sobre el valor de la pau i la convivència pacífica. La pel·lícula també pot donar peu a parlar d'alguns episodis especialment violents de la història de la humanitat, com ara la 1^a i la 2ª Guerra Mundial.

Punt de reflexió # 2 – El pare Aidan i el Pare Abat Cellach, personatges antagònics

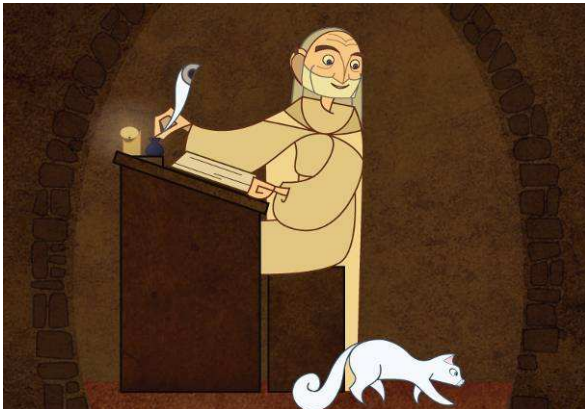
En el film hi ha dos personatges secundaris, el pare Aidan i el Pare Abat Cellach, que són, en certa manera, antagònics, i que exerciran una influència contrària en el protagonista de la història.

Brendan és un nen curiós amb ganes d'aprendre, però les seves pors a allò desconegut el frenen i el limiten. El germà Aidan l'animarà a enfrontar-se als seus temors i a conèixer coses noves. El pare Abat Cellach li imposarà prohibicions i càstigs amb la voluntat de protegir-lo dels perills.

Analitzeu a classe els trets característics d'aquests dos personatges i comenteu com representen dos prototips humans diferents. Reflexioneu també sobre com la diferència de personalitats queda també plasmada en la caracterització física dels dos personatges, en les seves veus, els seus gestos i moviments, les seves robes, etc.

Sabies què? – L'origen del nom de Pangur Bán

El gat del pare Aidan es fa ben aviat amic de Brendan i l'acompanya en les seves aventures. El nom d'aquest gat, Pangur Bán, és el mateix que el d'un poema del segle VIII D.C. que parla sobre la relació d'un monjo amb el seu gat.

CONTACTE

Filmoteca a les escoles

<http://blocs.gencat.cat/filmotecaescoles/>

filmoteca.escoles@gencat.cat

tel. 93 556 51 98